

STIKK

SHOQATA PËR TEKNOLOGJI TË INFORMACIONIT
DHE TË KOMUNIKIMIT TË KOSOVËS

KOSOVO ASSOCIATION OF INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

Çlirimi i Potencialit Eksportues të Kompanive Kosovare të TIK

Qasje e Strukturuar për
Promovim sektorial të
Eksporteve

DOKUMENT POLITIKASH

pregaditur nga Kushtrim Shaipi & Artan Xërxa

Prishtine, Nentor 2014

Mbështetur nga:

spark
ignites ambition

Kontenti

1. Historiku	4
1.1 Objektivat	4
1.2 Sektori në një vështrim	4
2. Perspektiva e Ofruesve të Shërbimeve të TIK	5
2.1. Përcaktimi i shërbimeve të eksportuara (orgjina dhe vendin e dorëzimit)	5
2.2. Eksportimi i nën-sektoreve	5
2.3. Pengesat dhe sfidat kryesore të sektorit	5
2.4. Ndikimi Socio-Ekonomik nga pushimi tatimor për eksportuesit e TIK	6
3. Prespektiva e Qeverisë	8
3.1. Kontributi për buxhetin	8
3.2. Ndikimi nga përjashtimet e mundshme të tatimeve	8
3.3. Planet dhe prespektivat/stimuj	8
4. Rekomandimet e politikave	9
5. Pikat kryesore të ndërhyrjes	9
5.1. Institucionet publike: MEF / TAK & MZHE	9
5.2. Shoqata TIK	10
5.3. Odat ekonomike	10
6. Mësime të dobishëme ndërkombëtare	11
6.1. Estonia në një vështrim	11
6.2. Mbështetje e Maqedonisë për shërbimet e vlerës së lartë të TIK	12
6.3. Suksesi ndërkombëtar i Bullgarisë	12

Lista e shkurtesave

BPO	Business Processes Outsourcing
CEE	Central and Eastern Europe
DACH	Deutschland/Germany, Austria, Switzerland
EC	European Commission
EU	European Union
FDI	Foreign Direct Investment
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia
GIZ	German International Zusammenarbeit/Cooperation
ICK	Innovation Center Kosovo
ICT	Information and Communication Technology
IFC	International Finance Corporation
KIESA	Kosovo Investment and Enterprise Support Agency
MFE	Ministry of Finance and Economy
MED	Ministry of Economic Development
STIKK	Kosovo Association of Information and Communication Technology
TAK	Tax Administration of Kosovo
VAT	Value Added Tax
WB	The World Bank

1. HISTORIKU

1.1 Objektivat

Kjo analizë politike ofron ndihmë për STIKK (Shoqata e Kosovës për Teknologji të Informacionit dhe Komunikimit) për të shqyrtuar në tërësi ambientin e biznesit dhe përfitimet e mundshme nga shkurtimi i taksave dhe stimuj për nxitjen e eksporteve të shërbimeve të TIK -ut. Aktualisht, kompanitë Kosovare po përballen me shumë barriera të të bërit biznes duke përfshirë edhe mungesën e stimujve, të cilat mund të nxisin rritje të më tejshme për aktivitetet, të punësimit dhe të kontraktimit të proceseve të biznesit (business process outsourcing – BPO). Qëllimi i detyrës është të analizojë ndikimin socio-ekonomik të një pakete të stimujve eventual për sektorin e TIK-ut të orientuar drejt eksportit..

Stimujt e pushimit tatimor janë përdorur zakonisht nga qeveritë në vendet në zhvillim për të ndihmuar në stimulimin e investimeve të huaja. Pushimi tatimore është një periudhë e përkohshme, gjatë së cilës kohë qeveria heq taksat për artikuj të caktuar, në mënyrë që të inkurajojë konsumin apo blerjen e këtyre artikujve. Informatorët kyç të intervistuarëve për qëllim të këtij studimi uniformë pajtohen se Kosova aktualisht ofron një pushim kuazi tatimore për kompanitë eksportuese, si e vetmja tax e aplikueshme për shërbimet e eksportuara të TIK-ut është tatimi mbi fitimin i caktuar me 10%.

1.2 Sektori në një vështrim

Sektori TIK në Kosovë karakterizohet nga një numër i madh i kompanive të vogla dhe të mesme me kapacitete të kufizuara për projekte dhe nisma të shkallës së gjerë. Për shkak të madhësisë së vogël të tregut, kompanitë që rriten përtej aftësisë konkurruese kanë qenë të detyruara të ndajnë një pjesë të operacioneve të tyre në ndërmarrje të reja në mënyrë që të mbajnë lidhësin e tregut. Si i tillë, tregu lokal dhe zhvillimi aktual i sektorit nuk lejojnë ndërmarrjet e TIK që të ngriten si liderë edhe në tregun e brendshëm edhe atë ndërkombëtar.

Një nga pengesat më të mëdha për rritjen e qëndrueshme të sektorit ka qenë furnizimi me fuqi punëtore të kualifikuar, e cila ka kushtëzuar edhe nivelin e sofistikimit të shërbimeve që kompanitë vendore mund të ofrojnë si në nivel lokal ashtu edhe në tregjet ndërkombëtare. Mungesa e programeve akademike dhe profesionale për pajisjen fuqiës puntore me njohuri të cilësisë së lartë dhe të arsimit i cili ndjek trendet dhe informatat më të fundit globale është një nga pengesat më të mëdha për rritjen e sektorit në përgjithësi dhe rritjen e eksportit të shërbimeve në veçanti.

Pavarësisht nga natyra e sektorit dhe nismat e kompanive të tij në inovacion dhe zhvillim, e-biznesi mbetet një kanal shumë i kufizuar i shitjes për kompanitë kosovare të TIK-ut. Kjo është kryesisht për shkak të infrastrukturës së kufizuar lokale për e-biznes, e cila ka rezultuar në interes të reduktuar të kompanive lokale që të shfrytëzojnë këtë kanal të shitjes.

Ritmi aktual i zhvillimit është mundësuar nga shtytjet dhe inovacioni i sektorit privat dhe me raste kanë qenë të penguar nga mangësitë strukturore dhe pengesat tjera në mjedisin e biznesit. Ndërsa shumica e bizneseve të intervistuar për qëllim të këtij studimi janë dakord se sistemi aktual tatimor në Kosovë lejon për nivele të konsiderueshme të konkurrueshmërisë që janë të përshtatshme për nxitjen e shërbimeve të orientuara nga eksporti, aktualisht mungojnë stimulimet e qeverisë në mbështetje të kompanive që eksportojnë.

2. PERSPEKTIVA E OFRUESVE TË SHËRBIMEVE TË TIK

2.1. Përcaktimi i shërbimeve të eksportuara (orgjina dhe vendin e dorëzimit)

Kostoja e ulët e fuqisë punëtore dhe të fuqia punëtore relativisht e kualifikuar në disa nën-segmente, kanë qenë shtytësit kryesorë të rritjes së vazhdueshme të eksportit të shërbimeve në mesin e kompanive të TIK në Kosovë. Disponueshmëria e kanaleve të shitjes dhe disponueshmëria e fuqisë punëtore të kualifikuar kanë shtyrë që kontraktimi i proceseve të biznesit (BPO) të jetë modeli më i mirë për eksport të shërbimeve të zhvillimit të softuerit, telemarketing-ut, zhvillimin e aplikacioneve për celular dhe prodhimin multimedial.

Të gjitha bizneset e regjistruara në Kosovë i nënshtrohen këtyre tatimeve: (i) tatimi i sheshtë në të ardhura në shkallë prej 10% dhe TVSH në shkallë prej 16%. Këto norma tatimore janë uniforme dhe përfshijnë edhe shërbimet e kryera. Në mënyrë të ngjashme për eksportin e mallrave, eksporti i shërbimeve gjithashtu përjashtohet nga TVSH, ndërsa aktualisht nuk ka stimuj shtesë për kompanitë e orientuara drejt eksportit të shërbimeve. Origjina dhe vendi i dorëzimit janë dy përcaktuesit kyç për Administratën Tatimore të Kosovës dhe Sistemin e Taksave për Korporata në Kosovë në lidhje me shërbimet e kryera dhe produktet e eksportuara që përfitojnë nga Perjashtimet e pagesës së TVSH sipas Ligjit 03 / L-146 - On Vlera Tatimore e Shtuar (dmth softëare-së , aktivitetet Telemarketing, etj).

2.2. Eksportimi i nën-sektoreve

Nën-Sektorët e lidhur me industrinë e TIK-ut në Kosovë, të cilat konsiderohen të kenë potencial për eksport dhe mundësi për depërtim në tregje të specializuara jashtë vendit, janë të fokusuar kryesisht në këto fusha kryesore:

- Zhvillime Softëare-ike / programim/ coding
- Shërbime Inxhinieri-ke / rrjetit dhe sistemit të operimit / menaxhimi
- Business Process Outsourcing (BPO)
- Zhvillime të aplikacioneve për telefona mobile
- Grafikë / Përmirësime post-produksioni (Media)
- Telemarketing dhe Qendrat Mbështetëse (Qendrat e thirrjes)

Sondazhi IT Barometri¹ i kryer së vonshmi nga GIZ vëren se në disa vitet e fundit, përqindja e eksporteve në krahasim me shitjet totale është rritur ndjeshëm. Në periudhën 2012 - 2014 kompanitë e përfshira në studim raportuan vlera të eksporteve në mes të 21% deri 32% nga shitjet totale. Raporti gjithashtu parashikon rritje të vazhdueshme gjatë vitit 2014 që do të rris eksportet deri në 44% të shitjeve totale. Tregjet kryesore të eksportit për kompanitë e shërbimit të TIK të Kosovës përfshijnë Evropën Perëndimore, me një fokus të veçantë në vendet Gjermano folëse (DACH), që përbëjnë 29% të shërbimeve të përgjithshme të TIK eksportuara në 2013.

2.3. Pengesat dhe sfidat kryesore të sektorit

Eksportet e shërbimeve të kompanive të TIK kanë treguar potencial të konsiderueshëm të rritjes dhe të punësimit shtesë, megjithëse duke shërbyer kryesisht klientëve vendas. Shkalla e tanishme e raportit të vlerësuar të eksporteve si shitje totale të sektorit të shërbimeve të TIK në

---

¹ IT Barometer 2014 (page 27) - <http://www.stikk-ks.org/en/publications/publications/2014/>

Kosovë është 10% e të ardhurave totale të kompanive. Kompanitë eksportuese të intervistuar për qëllimet e këtij hulumtimi tregojnë grupime të ngjashme të sfidave, të cilat kryesisht përfshijnë:

- ⊗ Nuk ka stimuj të qeverisë për të nxitur eksportin e shërbimeve ose lehtësimin të tatimeve mbi këtë aspekt (dmth reduktimin e tatimit mbi të ardhurat, punësimin e subvencionuar, etj);
- ⊗ Mungesa e individëve të kualifikuar që mundësojnë veprimtari të prodhimit në masë (dmth kryesisht të shërbimeve të orientuara kah eksporti);
- ⊗ Sistemet profesionale të kualifikimit të pa adaptuara / Mospërputhje të aftësive – mungon një isititut për shkollim/certifikim/aftësim profesional në fushën e TIK.

2.4. Ndikimi Socio-Ekonomik nga pushimi tatimor për eksportuesit e TIK

Administrata Tatimore e Kosovës raportoi 305,45mil Euro të hyrat të mbledhura për vitin 2013 nga të gjitha kategoritë e tatimeve. Kategoritë e tatimit të korporatave dhe tatimit mbi të ardhurat bashkërisht përfaqësojnë rreth 64.273mil Euro (21,4% e të ardhurave totale të ATK-ës). Pjesa më e madhe e të hyrave të ATK vjen nga tatimet e vjelura në kufi dhe aktiviteteteve të brendshme të tregtisë me të ardhura nga TVSH që përbëjnë pjesën më të madhe të të hyrave të ATK-ës, që arrin në 48,84%. Sikur të propozohet një zbritje e tatimit në të ardhura dhe tatimit në fitim nga 10% në 5% për të gjitha shërbimet e eksportuara TIK, dhe subvencionoheshin kontributet dhe tatimet për punësimet e reja nga 10% në 5%, do të mund të gjenerohej skenari i mëposhtëm:

Variablat themelore

Raporti aktual i shërbimeve të eksportuara => (pritet) 33% në 2013 - dhe 44% në 2014.

Të dhënat nga raportet e ndryshme kërkimore tregojnë se shpenzimet kapitale të qeverisë për harduer të TIK kanë rënë ndërsa shërbimet, me fokus të veçantë në zhvillimin e softuerit dhe BPO, kanë qenë në rritje dhe pritet të vazhdojë të rritet në të ardhmen.

Shitjet totale të kompanive të TIK në Kosovë => 60Mil.euro / vit. Kështu, rezulton se shërbimet e eksportuara peshojnë në mes të 19,8 (60Mil.euro * 0,33%) në 26,4Mil.Euro (60Mil.euro * 0,44%) / vit.

Kontributet e kompanive të TIK 'për buxhetin e ATK-së janë vlerësuar me 1,5% të të ardhurave totale të mbledhura.

Afat shkurtër

a) Tatimi i korporatave dhe tatimi në ardhura nga 10% në 5%

19,8mil Euro*5% => **0,99mil Euro**
=> më pak se në buxhetin e vitit **2013** (vetëm 1, 5% e të ardhurave totale në këto dy kategori)

26,4mil Euro*5% => **1,32mil Euro**
=> më pak se në buxhetin e vitit **2014** (vetëm 2, 5% e të ardhurave totale në këto dy kategori)

b) Kontributet subvencionuara tatimore për punëtorë të rinj - Tatimi burim nga 10% në 5%?

Tatimi në të ardhura për **2013** - 61,962mil Euro*33% (nga TIK gjithsej 1,5% => 0,495 janë eksportet e TIK e 33%) = **0,204 (204,000) mil Euro- reduktim.**

2014 Tatimi në të ardhura - 61, 962 mil Euro x 44% (nga TIK gjithsej 1,5% => 0,66 janë eksportet e TIK e 0,44%) = **0,272mil Euro (272,000) - reduktim.**

Total për 2 vjet => **ATK është 2,786 Mil euro.** (2.31 nga teknologjia e komunikimit dhe 0,48 nga Teknologjia e Informacionit).

Kjo shumë totale do të mund të rikthehet për më pak se dy vjet megjithatë këto stimulime mund të gjenerojnë të paktën dy herë më shumë tatime në të ardhurat (norma të njëjta të reduktuara) me një supozim se **rreth 500-700 punonjës të rinj** do të jenë të angazhuar nga kompanitë e TIK të orientuara drejt eksportit të shërbimeve, **duke përfaqësuar rreth 1.875mil Euro të ardhura vjetore për ATK-në.**

Nën këto supozime, në rast të përjashtimit nga pagesa e tatimeve të korporatave / stimulimit dhe subvencioneve të tatimeve për punonjës të rinj janë aplikuar tek kompanitë e TIK për eksport të shërbimeve, perspektiva afat shkurtër në krahasim me pikëpamjen afatgjatë është paraqitur në dy kutitë në anën e majtë dhe të djathtë.

Afat mesme

Duke supozuar se vetëm 2,786mil Euro, do të reduktohet nga buxheti për periudhën dy vjeçare siç ilustron më lartë (2013-2014), rritja e shërbimeve të eksportuara do të thotë:

- Reduktimi i individëve të papunë, kryesisht të rinj;
- Duke supozuar se industria do të krijojë ~ 500 dhe 700 vende të reja pune për shkak të këtyre stimulimeve (reduktim 5% e TK dhe TI) me një pagë mesatare prej 400 Euro => (~20.000 Euro - 28.000 euro) / paga mujore / 240,000 Euro - 336,000 Euro /vit do të kontribuonte në Buxhetin e Kosovës vetëm përmes tatimit mbi të ardhurat (të normës 5%) me rreth 12.000 deri 16.800 në **nivel të punonjësve**, ndërsa punëdhënësi (nivel biznesi), me një rritje prej 20% (26,4mil. Euro / 20%) kjo do të thotë rreth 31,68mil Euro do të gjenerohen në 2015 - duke përfaqësuar rreth 1,585mil. Euro në pagesat e tatimit të korporatave.

Kështu një total prej rreth **1,875 mil. Euro** (1,585mil Euro për TK + 0,29mil Euro për TI) **do të paguhet gjatë 2015**, duke kompensuar **për 1 dhe ½ vit** hendekun afat shkurtër prej **2,786mil Euro** për dy vite në buxhetin e ATK-së.

3. PRESPEKTIVA E QEVERISË

3.1. Kontributi për buxhetin

Struktura e mbledhjes së tatimeve është mjaft uniforme në të gjithë sektorët, duke lënë pak hapësirë për krijim të burimeve të reja të të ardhurave. Buxheti i qeverisë vazhdon të ushqehet kryesisht nga tatimi mbi tregtinë e mallrave, dhe vjelja e tij kryesisht është bërë nëpërmjet doganave në vendkalimet kufitare. Kontributi i përgjithshëm i tatimeve kufitare të mbledhura për 2013 përfshin 837,4mil Euro nga detyrimet doganore dhe 149,1mil Euro nga TVSH mbi mallrat e importuara, duke përfaqësuar kështu bashkërisht 65,7% të të ardhurave vjetore të buxhetit të qeverisë / për 2013 (1.5 miliard Euro). Duke qenë se sektorët prodhues/përpunues kanë zhvillim të ngadaltë, dhe zhvillimi i burimeve të të ardhurave të brendshme mbetet i dobët, situata nuk pritet të ndryshojë në mënyrë dramatike.

3.2. Ndikimi nga përjashtimet e mundshme të tatimeve

Është argumentuar se përjashtimet nga tatimet për shërbimet e orientuara drejt eksportit do të ndikojnë negativisht në buxhetin modest të Qeverisë së Kosovës. Ky argument megjithatë, nuk do të vërtetohet as në afat të shkurtër e as në afatgjatë siç është dëshmuar edhe në këtë punim. Duke marrë parasysh rritjen e efikasitetit të vjeljes së brendshme, dhe rritjen më të madhe nga formalizimi i tregut, që vjen nga procesi i shqyrtimeve të hollësishme për kompanitë që dëshirojnë të përfitojnë nga stimujt, ndikimi në buxhet është i parëndësishëm. Përkundrazi, buxheti do të përfitojë nga rritja e kontributeve tatimore si nga kompanitë (të tatimit të korporatave) ashtu edhe nga punonjësit (tatimi në të ardhura), si pasojë e drejtpërdrejtë e rritjes së vëllimit dhe vlerës së shërbimeve të eksportuara. Me rritjen e vazhdueshme të ndikimit pozitiv në drejtim të krijimit të vendeve të punës dhe rritjes së formalizimit që vjen me rritjen e vëllimit të eksporteve, ndikimet negative buxhetore afat-shkurtra, bëhen më pak të dukshme.

Pasqyra e 'Klimës miqësore' që krijohet nga paketa e stimujve e propozuar në këtë analizë, ka potencial të çlirojë kapacitetin e plotë të tregut dhe të bindë kompani kreative të pozicionohen drejt tregjeve globale apo rajonale në vend se vetëm nga tregu i brendshëm. Kjo do të inicone një varg reagimesh zinxhirorë që do të paraqisnin mundësi të shumta për kompanitë vendore të TIK. Kjo gjithashtu mund të çojë drejt hapjes së një serie të ndërmarrjeve të reja të TIK të orientuara nga eksporti me potencial të madh për tregjet të specializuara. Financimi fillestar dhe shërbimet mbështetëse për kompani të reja duhet gjithashtu të vazhdojë të ofrohen si nga STIKK, ashtu edhe nga ICK, si dhe nga burime të tjera publike ose jo-qeveritare.

3.3. Planet dhe prespektivat/stimuj

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, mbështetur nga organizatat ndërkombëtare² ka filluar zhvillimin e një pakete stimujsh si pjesë e përpjekjeve të koordinuara nga KIESA për të tërhequr investimet e huaja direkte. Vakumi politik pas zgjedhjeve kombëtare të 2014 ka shkaktuar ngecur këtë proces dhe aktualisht, ofrohen vetëm disa incentive të izoluara fiskale dhe jo fiskale. Kohët e fundit janë bërë disa përmirësime edhe në lidhje me legjislacionin për Zonat Ekonomike, si dhe stimujt e ofruar për industrinë agro-përpunuese, megjithatë ekziston një marrëveshje e përgjithshme se legjislacioni aktual dhe infrastruktura mbështetëse (përfshirë aktet nënligjore) duhet të përmirësohen. Gjithashtu, përkufizimet më të qarta të veprimeve nga komunat për të

---

² World Bank (WB), International Finance Corporation (IFC), European Commission

krijuar parakushtet e nevojshme për të tërhequr IHD gjithashtu duhet të bëhet përmes ndryshimeve ligjore.

Për këtë arsye një sugjerim do të ishte për të zhvilluar një skicë të veçantë të stimujve, të tatimeve dhe punësimit e cila është perceptuar si i nevojshëm për tërheqjen e investimeve në Zonat Ekonomike. Ata kanë nevojë gjithashtu për të përfshirë përjashtimet nga taksat për shërbime të orientuara nga eksporti, pra, ato të TIK lidhen ndër të tjera.

4. REKOMANDIMET E POLITIKAVE

Qeveria e Kosovës duhet të zvogëlojë tatimin mbi të ardhurat personale për të gjithë të punësuarit e rinjë për të paktën pesë vite në kompanitë e TIK në 5% nga norma e tanishme prej 10% e të ardhurave bruto dhe duhet gjithashtu të bëjë të njëjtin rregullim të tatimit të Korporatave (5% e sheshtë).

Kjo do të ndikojë në buxhetin e qeverisë me rreth 4.2mil Euro në 2015, megjithatë kontribut për ekonominë është rritja e rreth 20% të eksporteve të shërbimeve dhe rreth 500-700 vende të reja të krijuara, me një kontribut të buxhetit në tatime prej rreth 3,2mil Euro brenda të njëjtit vit. Humbjet neto prej 1mil Euro do të mund të mbulohen lehtësisht nga burimet e tjera të të ardhurave (p.sh. qiratë, të drejtat e pronësisë intelektuale, etj).

Pasqyra pesë-vjeçare 2015 - 2019 për Buxhetin e Kosovës do të nënkuptonte:

Debi => 21mil Euro (5 x 4,2 mil Euro)

Kredi => 16mil Euro (5 x 3,2mil Euro) – Nëse ka qarkullim konstant të shërbimeve të eksportuara si në 2014 - **probabilitetit të ulët;**

Kredi => 19,2mil Euro (5 x 3,84mil Euro) - Me një rritje vjetore 20% të eksporteve të shërbimeve - **probabilitet të lartë**

Në periudhë afat-mesme dhe afatgjatë, diferenca tejkalohet nga të ardhurat e shtuara nga tatimi në të ardhurat personale dhe tatimi i korporatave.

5. PIKAT KRYESORE TË NDËRHYRJES

5.1. Institucionet publike: MEF / TAK & MZHE

Duke pasur parasysh barren e lehtë të tatimeve që kanë shërbimet e TIK, aktet ligjore, përkatësisht, udhëzimet administrative relevante duhet të ndryshohen për të lejuar tre lloje të stimujve që lidhen me shërbimet e TIK të orientuara drejt eksportit:

1. TK (taksa e korporatave) Reduktimi në 5% nga norma e tij aktuale prej 10% për shërbimet e eksportuara TIK;
2. TA (tatimi në të ardhura) ulje në 5% nga norma e tij aktuale prej 10% për eksportin e shërbimeve të TIK;
3. Stimuj punësimi shtesë / krijimi i vendeve të punës, siç është:
  - a) Subvencionimi i së paku 50% të kostos për trajnime dhe certifikime të stafit të ri profesional (prurje të reja);

- b) Rimbursimi i pjeshëm (deri në 50%) për një vit të pagave të punonjësve të rinjë të angazhuar nga kompanitë shërbyese të TIK;
- c) Kompensim i pjeshëm i kostove për punonjës me kualifikime të larta të angazhuar nga kompanitë e TIK.

5.2. Shoqata TIK

Shoqata e TIK në Kosovë duhet të vazhdojë me marrjen e përgjegjësive të përcaktuara në Strategjinë Kombëtare të TIK, si dhe, të mbajë barrën e përfaqësimit të interesave kolektive të sektorit. STIKK-ut i takon të percjellë rekomandimet e politikave nga ky punim dhe të avokojë për implementimin e tyre pranë palëve relevante.

Përveç kësaj, STIKK duhet gjithashtu të propozojë modele për promovim ndërkombëtar të sektorit, që do të krijonte një shteg të ri për bashkimin e përpjekjeve të shitjes nga kompani lokale të TIK në tregjet ndërkombëtare. Jashtë kanaleve tradicionale të promovimit si panairët dhe ngjarjet në shkallë të gjerë (p.sh. CeBIT), pjesëmarrja në ngjarje më të vogla të specializuara për nën-industri është konsideruar si më efektive për lehtësimin e shitjes në tregjet e specializuara.

5.3. Odat ekonomike

Odat ekonomike duhet të funksionalizojnë potencialin e tyre për rrjetëzim dhe të facilitojnë identifikimin e klientëve për sektorin e TIK. Promovimi i sektorit në tërësi dhe mundësitë unike të bashkëpunimit që disa kompani kosovare mund të përfaqësojnë për partnerë dërkombëtarë duhet të përkrahen më efektivisht.

Kompanitë lokale të TIK gjatë zbatimit të projekteve kanë treguar performancë sipas standardeve ndërkombëtare, dhe mund të jetë një burim i vlefshëm për kompanitë ndërkombëtare të interesuara në kontraktimin e proceseve (BPO). Ngjarjet ndërkombëtare si panairët, konferencat, seminarët dhe forumet tjera të rrjetëzimit duhet të organizohen nga odat ekonomike në mbështetje të zhvillimit sektorial të industrisë së TIK.

Përfshirja më e madhe dhe prania e kompanive të TIK duhet gjithashtu të inkurajohet nga odat ekonomike si një mjet për të kanalizuar prioritetet sektoriale në proceset e planifikimit kapital dhe hartimin e politikave. Në këtë kontekst, duhet të inkurajohet angazhimi aktiv i STIKK dhe anëtarëve të saj në grupet e punës dhe në procese të tjera të rëndësishme që ndikojnë në performancën e sektorit.

Përfaqësimi më i madh i sektorit TIK në dialogun dy-palësh dhe trepalësh ndërmjet partnerëve socialë duhet gjithashtu të sigurohet nga odat ekonomike. Specifikat e vendeve të punës dhe profesioneve brenda sektorit të TIK-ut dhe industrisë së shërbimeve të tjera duhet të merren parasysh gjatë hartimit të legjislacionit të ardhshëm të punës dhe punësimin.

6. MËSIMETË DOBISHËME NDËRKOMBËTARE

6.1. Estonia në një vështrim

Sot në Estoni vlerësohen të jenë rreth 1,500 kompani të TIK, ndërsa tregu është mjaft i koncentrar. Tetë ndërmarrjet më të mëdha e përbëjnë 80% e tregut të brendshëm për mallra dhe shërbime të TIK, ndërsa firmat e vogla kryejnë aktivitete të ndryshme të nën-kontraktuar dhe / ose specializuara në zhvillimeve softuerike me porosi³. Ofruesit e shërbimeve të telekomunikacionit dominojnë tregun e shërbimeve të TIK-ut, nga të cilat vijnë më shumë se 50% e shitjeve totale të sektorit në vitin 2006. Dega e shërbimeve kompjuterike të sektorit të TIK-ut në Estoni që gjithashtu përfshin zhvilluesit e programeve është shumë më e fragmentuar. Më shumë se 1,100 kompani estoneze të TIK-ut i përkasin këtij segmenti, ndërsa më pak se 100 prej tyre kanë të punësuar 10 apo më shumë persona. Shpesh, sektori i TIK-ut i Estonisë ka qenë konsideruar si një nën-degë e tregut skandinav të TIK, kryesisht duke vepruar si nënkontraktor për kompanitë skandinave. "Dëshmitë empirike tregojnë se sektori prodhues i TIK-ut në Estoni në fakt është pjesë përbërëse e sektorit nordik prodhues të TIK-ut. Degët kryesore të industrisë estoneze të prodhimit të TIK janë identike me ato të Finlandës dhe Suedisë."⁴

Rëndësia e sektorit të TIK për ekonominë e Estonisë është rritur vazhdimisht që nga fillimi i viteve 1990. Estonia është një nga vendet që ka infrastrukturën më të përparuar në botë të e-geverisjes që poashtu përfshin një gamë të gjerë të aplikimit të TIK-ut në ofrimin e shërbimeve publike. Ky vend ka një nga infrastrukturat më të zhvilluara të kartave së identitetit që ofron mundësi të shumta për industrinë e shërbimeve të TIK. Pavarësisht nga madhësia e vogël në krahasim me tregun global të TIK, sektori i estonez i TIK është shumë i zhvilluar në disa segmente.

Disa nga qasjet e veçanta për zhvillimin e industrisë së TIK-ut në Estoni përfshijnë:

- Qasja e planifikimit strategjik të kllasterëve/grupimeve -bazë që është shfrytëzuar për të bërë dallimin në mes të nën-segmenteve të ndryshme të TIK-ut dhe gjithashtu forcimin e lidhjeve më të dobëta në grup/kllaster;
- Mospërputhja e aftësive në tregun e punës është adresuar me anë të politikave të mirë-projektuara të arsimit dhe trajnimit;
- PPP i fokusuar në përmirësimin e arsimit të lartë në IT që mbështet zhvillimin e kapaciteteve dhe aktivizimin e konkureshmërisë së mëtejme të sektorit;
- Bashkëpunimi rajonal (Deti Baltik) është shfrytëzuar për vendosjen skemes së tipit 'universiteti virtual'.

Tre fushat e politikave/veprimeve kryesore si më të rëndësishme për suksesin e industrisë estoneze të TIK përfshijnë:

1. Zhvillimi i shoqërisë gjithëpërfshirëse me në qendër qytetarin;
2. Zhvillimi i ekonomisë i bazuar në dije;
3. Administrata publike transparente dhe efikase.

---

³ ICT Sector in Estonia – Foresight Study: <http://www.ibs.ee/publication/BEFORE%20ICT%20Foresight.pdf>

⁴ Estonia Country Report: EU IST Community.net

6.2. Mbështetje e Maqedonisë për shërbimet e vlerës së lartë të TIK

Iniciativat⁵ e Qeverisë së Maqedonisë dhe vendimet për promovimin e investimeve në vendin e tyre, që përfshin edhe tërheqjen e IHD, janë të konsiderueshme dhe janë mbështetur me burime dhe mjete domethënëse. Qeveria ka themeluar katër zona industriale të Tregtisë së Lirë në qendrat kryesore ekonomike dhe administrative të vendit.

Stimujt e mëposhtëm tatimorë janë pjesë e stimujve të përgjithshëm të investimit të ofruar nga Maqedonia, që gjithashtu përfshijnë sektorin e TIK dhe shërbimet në përgjithësi:

Stimujt e taksave

- Shkalla tatimore zero (tatim të korporatave, TVSH, akciza) për operim në zonat e zhvillimit industrial të teknologjisë;
- 5% TVSH mbi kompjuterët, pjesët e kompjuterëve dhe softuare-ëve;
- Tatimi në veprim në shkallë prej 0% në qoftë se investohet në një Zonë të Lirë Ekonomike;

Stimujt e punësimit

- Reduktim me 50% i Tatimit në të Ardhurat Personale për 5 vjet për operim në zonat e zhvillimit të industrisë teknologjike;
- 25% lirim nga e kontributet shoqërore që nga viti 2012;

Këto masa janë vlerësuar lartë si nga investitorët aktualë dhe potencialë, ashtu edhe institucione ndërkombëtare (p.sh. të BB dhe IFC) për krijimin një mjedisi të favorshëm për investime në vend.

Paketat stimuluuese për investitorët dhe shkurtimin e tatimeve të kombinuar me përmirësimin e efikasitetit të administratës publike dhe rritjen e shfrytëzimit të TIK në dhënie të shërbimeve për qytetarët kanë qenë disa nga aspektet më të rëndësishme të reformave të bëra nga Qeveria e IRJM-në tërheqjen e investimeve të drejtpërdrejta nga jashtë.

Me rëndësi të veçantë për sektorin e TIK-ut kanë qenë subvencionet e dhëna nga qeveria për punësimin e stafit me kualifikime të larta që mundëson kompanitë e TIK të ofrojnë shërbime me vlerë të lartë dhe të orientojnë veprimtarinë e tyre në drejtim të eksporteve.

6.3. Sukses i ndërkombëtar i Bullgarisë

Reformat ekonomike dhe fiskale të Bullgarisë, si pjesë e procesit të pranimit në BE dhe veçanërisht reformat e ndërmarra në kuadër të Aktit për Promovimin e Investimeve (API) i kanë mundësuar vendit tërheqjen e shumave të konsiderueshme të IHD-ve nëpër një varg të gjerë sektorësh. Sektori i TIK ka qenë një nga përfituesit më të mëdhenj të këtyre reformave, të cilat pasqyrohen edhe në terma reale përmes performancës së tyre. Kompanitë e zhvillimit të softuerit në Bullgari në 2010 kanë eksportuar 50% (kryesisht në BE dhe SHBA) të totalit të shërbimeve të sektorit në vend. Përveç kësaj, dhënja e shërbimeve të TI-së është rritur në një normë prej

---

⁵ Source – ICT Sector in Republic of Macedonia & <http://www.macedoniaindia.com/pdf/Invest%20in%20ICT.pdf>

25% në vitet e fundit, duke e bërë Bullgarinë një nga vendet më tërheqëse në Evropën Qendrore dhe Lindore.

Disa nga stimujt⁶ kryesorë tatimorë dhe të punësimit për kompani prodhuese dhe shërbyese në Bullgari që besohet të qëndrojnë pas suksesit ndërkombëtar të sektorit bullgar të TIK përfshijnë:

Stimujt tatimor

- Përrjashtohen plotësisht nga TVSH për importin e pajisjeve për qëllime të investimeve të një minimumi 5 milion euro dhe punësimit të 50 punonjësve;
- Mundësia për shlyerjen/zbatimin e shpenzimeve për hulumtim dhe zhvillim;
- Zhvlerësimin e përrshpejtuar (2 vite) për kompjuterë dhe pajisje të reja të prodhimit;
- Tatimi në burim 5% mbi dividendët dhe kuotat likuidimit (0% për banorët e vendeve të BE-së);
- Asnjë kufizim në lidhje me riatdhesimin e kapitalit;

Stimujt e punësimit

- Rimbursimin e plotë deri në 1 vit të pagës minimale dhe rimbursimin e kontributeve shoqërore dhe shëndetësore për punësimin e punëkërkuësve të regjistruar pranë shërbimit publik të punësimit për disa kategori të veçanta (p.sh. të rinjtë dhe të moshuarit të papunë, nënat vetë-ushqyese, të papunët me kufizime në mobilitet, etj);
- Mbulimi deri në 50% i shpenzimeve të trajnimit të punonjësve;

---

⁶ Burimi – Agjencia Invest Bulgaria

Rr. Rexhep Mala, 28A
10000 Prishtine, Republika e Kosoves
Tel. +381 38 77 11 80 ext. 501

info@stikk-ks.org, www.stikk-ks.org

[/STIKK.Official](https://www.facebook.com/STIKK.Official)

[/STIKK_Ks](https://twitter.com/STIKK_Ks)

[/company/STIKK](https://www.linkedin.com/company/STIKK)